

Nr 56

Utlåtande i anledning av motioner angående ålfisket.

Tredje lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 700 i första kammaren av herr *Yngve Nilsson* och fröken *Stenberg* och nr 894 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Bästekille och fru *Heurlin*.

I motionerna, som är likalydande, hemställes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om förslag i syfte dels att förhindra fångst av ål med en längd understigande 35 cm, dels att varje kraftverk åläggs att anordna anordningar, s. k. 'ålledare', som möjliggör för ålen att passera kraftverk.»

Över motionerna har utskottet på sätt föreskrives i § 46 riksdagsordningen inhämtat utlåtande från fiskeristyrelsen. På begäran av utskottet har yttrande därjämte avgivits av Svenska kraftverksföreningen.

Gällande bestämmelser

A. *Minimimått för ål*

Enligt 10 § fiskeristadgan den 24 september 1954 (nr 607) är det förbjudet att fånga fisk av vissa arter under föreskrivna minimimått. De fisksorter som uppräknas är lax, laxöring, kräftor, hummer, havskräftor och ostron. Enligt 11 § skall den som vid fiske efter tillåtet fiskslag råkat fånga fisk, som han på grund av bl. a. minimimåtsbestämmelserna inte ägt fånga, gå fri från ansvar om han genast släpper ut fisken i vattnet.

Fiskeristadgan utgår ifrån att huvuddelen av materiella föreskrifterna om fiskets vård och bedrivande skall utfärdas lokalt av länsstyrelserna för län eller del därav. Tillkomsten av sådana föreskrifter regleras i fiskeristadgan.

Enligt vad utskottet erfarit gäller inom kustlänen fr. o. m. Södermanlands t. o. m. Malmöhus län med undantag för Kristianstads län, där bestämmelser saknas, följande minimimått:

Södermanlands län	53 cm	Endast saltsjöfisket
Östergötlands län	53 cm	Endast saltsjöfisket
Kalmar län	45 cm	
Blekinge län	35 cm	Endast mindre del av länet
Malmöhus län	31 cm	

B. Ålledare vid kraftverk

Enligt 2 kap. 8 § vattenlagen gäller att den som i vatten, där fisken har sin gång, vill göra damm eller annan byggnad, är skyldig att utan ersättning vidta och för framtiden underhålla nödiga anordningar för fiskens framkomst eller eljest för tryggande av fiskets bestånd och att tillsläppa för ändamålet nödigt vatten. Vederbörande är också skyldig att ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter i övrigt, som till följd av byggnaden erfordras till skydd för fisket. Kan nyttan av ifrågasatt anordning inte skäligen anses motsvara den förlust och kostnad, som därigenom skulle tillskyndas byggnadens ägare kan befrielse från skyldigheten medges.

Befinns till skydd för fisket vidtagna anordningar eller meddelade föreskrifter vara mindre tjänliga kan ändrade bestämmelser lämnas. Omprövningen är emellertid begränsad på så sätt att den i allmänhet inte får utmynna i förpliktelser för byggnadens ägare, vilka för honom medför väsentlig kostnad eller olägenhet utöver vad han förut blivit ålagd.

Beskaffenheten av nödiga anordningar för tryggande av fiskets bestånd bestäms av vattendomstolen med ledning främst av det av vederbörande fiskeritjänsteman enligt 11 kap. 33 § vattenlagen avgivna yttrandet. Beträffande vandringsfisk kan i första hand ifrågakomma anordningar såsom laxtrappa, ålyngelledare eller upptransport av ålyngel eller lekande fisk.

Beträffande kraftverk finns en speciell skyldighet att vidta anordningar till fiskens skydd, nämligen till förhindrande av att fisk skadas i turbinerna. Föreskrift om vad som skall iakttas i detta hänseende lämnas av vattendomstolen i samband med byggnadsmedgivandet med tillämpning av bestämmelserna i 2 kap. 8 § vattenlagen. Därvid kan exempelvis föreskrivas skyldighet för verkets ägare att anbringa fiskgaller framför turbinintaget. Vattendomstolen kan dock medge befrielse från skyldighet att hålla särskild skyddsanordning om turbinen är av sådan konstruktion att fisken kan oskadd passera genom densamma.

Motionerna

I motionerna anför bl. a. att ålfisket är ett av vårt lands äldsta fisken men att villkoren under senare tid försämrats. Beståndet av ål har minskat kraftigt, varför fångsterna nu är avsevärt mindre än de var bara för något tiotal år sedan. Ett livskraftigt ålfiske är enligt motionärerna ett villkor för att hålla kustbygden i främst sydöstra Sverige vid liv. Åtgärder måste därför vidtas för att beståndet icke skall ytterligare decimeras. Enligt vad motionärerna anför har länsstyrelserna i Malmöhus, Kalmar och Östergötlands län utfärdat bestämmelser i de utfärdade föreskrifterna medan övriga län saknar sådana bestämmelser. Den föreskrivna minimilängden på fångad ål varierar från 53 till 21 cm (jfr ovan). Det är enligt motionärer-

nas mening angeläget att införa en enhetlig minimilängd för fångad ål för hela riket.

Motionärerna anför i fortsättningen att kraftverken innebär ett stort hinder för ålstammens tillväxt. Dammanläggningar förhindrar effektivt ålens förflyttningar uppför eller nedför åar och floder. En stor mängd ål går även till spillo i kraftverkens turbiner. För att skydda ålbeståndet bör varje kraftverk vara skyldigt att anordna s. k. »ålledare», vilka möjliggör för ålen att kringgå kraftverken. Vissa kraftverk har enligt motionärerna redan sådana anordningar, men många saknar dylika.

Vissa uppgifter angående ålen

Här må återges några allmänna uppgifter om ålen såsom de upptagits i ett populärvetenskapligt uppslagsverk.

Ålen tillhör benfiskarna. Den art, som mest fångas här i riket, är den s. k. vanliga ålen (*anguilla anguilla*). De unga ålarna kallas efter färgen på buken för *gulål*, medan de vuxna exemplaren går under beteckningen *blankål*. Vanligen blir honan ej över 1,2 m lång och inte tyngre än 4 kg. Hanarna är betydligt mindre (sällan över 0,4 och högst 0,5 m). Ålen anses leka i Atlanten mellan Bermudasöarna och de Västindiska öarna. Allarverna transporteras med Golfströmmen mot Europas kuster och förvandlas därunder till s. k. glasålar. De når Sveriges väst- och sydkust i sitt tredje levnadsår och är då 60—80 mm långa. Efter en sommar övergår de till gulål, som även invandrar i Östersjön. Från kusterna tränger honorna upp i inlandsvatten; hanar synes sällan förekomma i sötvatten och har endast få gånger iakttagits norr om Öland. Efter tillväxt under 4 till 10 år blir ålen blankål. Den slutar äta samt får större ögon och bröstfenor. Blankålen samlas vid kusten och vandrar längs denna ut till lekplatserna i Atlanten. Troligen dör ålen kort efter leken. — Vid västkusten fångas därjämte understundom s. k. havsål (*conger conger*).

1962 års riksdag

Vid 1962 års riksdag väcktes motioner (I: 304 och II: 375), vari hemställdes att i fiskeristadgan skulle införas bestämmelse om förbud mot fångst av ål, som ej höll ett minimimått av 40 cm.

Motionerna remissbehandlades. De flesta remissinstanserna avstyrkte motionsförslaget.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande (3LU 1962: 16) framhöll utskottet bl. a. att kännedomen om den yngre ålens biologi och gulålsbeståndets storlek var mycket ringa. Några säkra belegg för att ett allmänt stadgande med förbud mot fångst av ål under visst mått skulle vara till gagn ur fiskevårdande synpunkt syntes inte finnas. Redan med den begränsade kännedomen

om ålens levnadsbetingelser och de därmed sammanhängande frågorna ansåg sig utskottet dock kunna uttala att en allmän föreskrift knappast torde vara lämplig med hänsyn till de skiftande förhållandena på skilda håll inom riket. Enligt utskottet förhöll det sig så att det behov, som ur fiskevårdande synpunkt kunde finnas av särskilda bestämmelser på detta område, bäst tillgodosågs genom lokala föreskrifter. Utskottet betonade även att en bestämmelse knappast skulle fylla den avsedda beståndsvårdande funktionen så länge bl. a. fiske med långrev var tillåtet. Något förbud mot sådant fiske ansågs emellertid varken vara önskvärt eller lämpligt.

Remissyttrandena

Remissinstanserna avstyrker motionsförslagen.

Vad gäller frågan om införande av förbud mot fångst av ål understigande visst mått, hänvisar *fiskeristyrelsen* till riksdagsbehandlingen år 1962. Styrelsen framhåller att motionärerna inte anfört några nya skäl som bör föranleda ett ändrat ställningstagande.

Beträffande frågan om ålledare vid kraftverk anför fiskeristyrelsen att det i ett 80-tal domar i vattenmål från 1940- och 1950-talen upptogs bestämmelser om skyldighet för ägare av vattenkraftanläggningar att bekosta försök rörande ålens passage genom turbiner som villkor för dispens från hållande av fingrindor framför turbinintagen. I anslutning härtill genomförde styrelsen i början av 1960-talet sådana turbinförsök vid ett antal kraftstationer. Försöken gav i huvudsak till resultat att även de som relativt oskadliga uppfattade, långsamgående turbinerna av propellertyp — tvärt emot äldre försöksresultat — visade sig vara mycket skadliga för ålen i första hand. Slutsatsen av denna försöksverksamhet blev att man måste ställa frågan om det meningsfulla i att underlätta det till sjöar uppvandrande ålynglets passage genom ålyngelledare och liknande anordningar, då den utvandrande, köns mogna blankålen i så hög grad som försöken gav vid handen kom till skada i turbiner under nedpassagen. Styrelsen förklarar att det naturligtvis låter sig säga att problemet kan lösas helt eller delvis genom anordningar som medger vandringsålens utpassage förbi (vid sidan av) turbiner. Försök med sådana anordningar har också kommit till utförande men någon tillförlitlig metod att leda ålen förbi kraftverken finnes ej ännu.

Fiskeristyrelsen anför i fortsättningen att ålen erbjuder ett flertal andra problem. Så stannar t. ex. en betydande del av det mot vårt land invandrande ålynglet vid kusten och bildar där stora bestånd av kustlevande gulål, som är föremål för ett ganska omfattande kommersiellt fiske. I vilken omfattning denna kustlevande gulål vid jämförelse med den sötvattenslevande gulålen rekryterar det ekonomiskt så betydelsefulla blankålfisket med fasta fiskeredskap (ålbottengarn, kallskéhommor m. m.) vid ost- och sydkusten är inte klarlagt genom undersökningar och försök. Ett viktigt hjälpmedel

för att komma närmare detta problems lösning är ålmärkningsförsök.

Inte heller ålmärkningen beträffande gulålen är enligt vad styrelsen anför problemfri, eftersom märkningen måste vara tillförlitlig under ett flertal år. På grund av bottenbeskaffenheten inom de vattenområden där kustgulålen företrädesvis uppehåller sig kan man inte använda de konventionella ålmärken, som med framgång användes vid korttidsmärkningar, eller andra yttre märken av vanlig typ, som består av brickor av hårt material med metalltråd som fästansordning på fisken. Sådana märken nöts bort kort tid efter märkningen. Man måste i stället använda andra metoder, och vid ett tidigare försök har styrelsen använt små plastmärken som inopererats under ålens hud. Detta försök lyckades emellertid inte, då det visade sig att märkena trots vidtagna försiktighetsåtgärder vid inopereringen stöttes bort från incisionsstället på ålen. Styrelsen måste därför söka nya vägar för sina undersökningar och försök beträffande ålproblemen. Med anledning av olika framställningar, bl. a. av Sveriges fiskares riksförbund, har vid en alldeles nyligen hållen konferens i styrelsens regi uppdragits riktlinjer för fortsatta undersökningar om ålen, vilka under det första försöksåret kostnadsberäknats till ca 85 000 kr. För ändamålet förutses användning av bl. a. vattenavgifter enligt 2 kap. 10 § vattenlagen.

Den lämnade redogörelsen för ålproblemets aspekter visar enligt fiskeristyrelsens mening att tiden inte är mogen för en sådan detaljerad rättslig reglering som föreslagits i motionerna.

Svenska kraftverksföreningen anför att ålynglets uppvandring numera inte anses vara något problem. Innehavare av dammbyggnader har i regel i samband med byggnadernas tillkomst av vattendomstol blivit ålagda, antingen att anordna s. k. ålyngelledare förbi dammen eller att vid den nedersta dammanläggningen uppsamla ålynglet för transport och utsättning i vattensystemet enligt särskild plan, tillkommen i samråd med fiskerimyndigheterna.

När det gäller ålens nedvandring bestäms i vattensmålet på förslag av fiskerimyndigheterna de anordningar härför som skall finnas vid varje dammbyggnad. Försök att med hjälp av olika anordningar förbättra ålens möjligheter att nå havet pågår enligt remissvaret under fiskerimyndigheternas överinseende och på kraftindustrins bekostnad. Föreningen påpekar att när det gäller ål som utvandrar från vattendrag, mynnande i västerhavet, torde allmänt gälla den uppfattningen att denna ål av nationalekonomiska skäl bör fångas vid kraftverken eftersom något kommersiellt fiske efter utvandrande ål inte bedrivs vid västkusten.

Fritidsfiskeutredningen

Frågan om utfärdande av lokala bestämmelser på fiskets område har berörts av fritidsfiskeutredningen i dess i december 1967 avgivna betänkan-

de, benämnt Fritidsfisket (SOU 1968: 13). Utredningen framhåller bl. a. att de lokala bestämmelserna f. n. är detaljrika och svåröverskådliga. Enligt utredningens mening är det ett starkt önskemål att kunskap om gällande fiskebestämmelser inte skall behöva sökas på fler ställen än som är absolut nödvändigt. Från denna utgångspunkt har utredningen gått igenom samtliga lokala stadgor för att se vilka bestämmelser som bör ges allmän giltighet genom att införas i riksstadgan. Undersökningen har givit vid handen att endast ett fåtal av alla förekommande bestämmelser kan hänföras till denna kategori. Det stora flertalet anses kunna helt undvaras. En del frågor bör lösas av fiskerättsägarna själva.

Utredningen har inte ansett det möjligt att inom ramen för fiskeristadgan få med alla erforderliga bestämmelser. Vissa av dem måste anpassas till lokala förhållanden och får därigenom skiftande innehåll. I frågan om vilken myndighet som bör meddela sådana bestämmelser har valet stått mellan fiskeristyrelsen och länsstyrelserna. Utredningen har därvid stannat för fiskeristyrelsen som den lämpligaste. Vägledande har härvid varit bl. a. att de förhållanden som bör bli föremål för speciella regleringar saknar nämnvärd anknytning till speciella länsförhållanden utan bör bedömas ur en mera samlad, biologisk och fiskeriteknisk synpunkt.

Det av utredningen framlagda förslaget till ny fiskeristadga överensstämmer såvitt avser bestämmelserna om fångstminimimått nära med dem som nu återfinns i den gällande fiskeristadgan. Införandet av minimimått för fångst av ål har inte ifrågasatts av utredningen.

Utskottet

Ålen företar under sin levnad långa vandringar. Av betydelse i detta sammanhang är den pendelvisa vandring av ål som sker från havet till insjöar och åter till havet. Den första av dessa vandringar äger rum på yngelstadiet. Den andra inträffar sedan ålarna tillväxt i sötvatten under några år och nått könsmogen ålder. De vandrar då åter ut i havet. I berörda vattendrag förekommande vandringshinder passeras sålunda såväl vid uppvandringen från havet som vid utvandringen dit.

Enligt bestämmelse i vattenlagen är den som vill anlägga damm eller annan byggnad i vatten, där fiskvandring förekommer, skyldig att vidta erforderliga anordningar för fiskens framkomst eller eljest för fiskets bestånd och att tillsläppa för ändamålet nödigt vatten. Med stöd av denna bestämmelse kan ägare av kraftverk åläggas t. ex. att anordna ålyngelledare eller att på annat sätt sörja för att ålynglet kan passera byggnaden. Ägare av kraftverk är också skyldig att vidta anordningar till förhindrande av att fisk skadas i turbinerna. En sådan anordning kan bestå bl. a. i fiskgaller framför turbinintaget. Framkommer det att utförda anordningar inte har

medfört den åsyftade verkan att förebygga skada för fisket kan i viss utsträckning omprövning ske.

Ålen fångas framför allt med fasta fiskeredskap vid kusterna. I några län har införts förbud mot fångst av ål, som ej håller vissa mått.

I motionerna anföras bl. a. att beståndet av ål under senare år har minskat kraftigt och att åtgärder för att hindra ytterligare decimering är nödvändiga. Mot bakgrunden härav yrkar motionärerna att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till bestämmelser innebärande dels skyldighet för kraftverksägare att vidta åtgärder som möjliggör för ålen att passera kraftverken, dels förbud mot fångst av ål som inte håller minimimåttet 35 cm.

Som framgår av den föregående redogörelsen finns i vattenlagen bestämmelser som gör det möjligt att ålägga ägare av kraftverk att utföra anordningar och vidta olika åtgärder till skydd för bl. a. ålfisket. I den mån motionerna syftar till att få till stånd bestämmelser i denna del är de sålunda redan i huvudsak tillgodosedda. Svårigheterna att effektivt skydda fisket torde i stället ligga på ett annat plan.

Av remissvaren får anses framgå att ålynglets uppvandring numera inte är något egentligt problem. Genom föreskrifter i respektive vattenmål har kraftverksägare i regel ålagts att anordna ålyngelledare förbi dammarna eller att sörja för att ynglet samlas upp och sätts ut i vattensystemet på lämplig plats. I allmänhet torde dessa anordningar och åtgärder fungera på ett tillfredsställande sätt. I fråga om nedvandrande ål är svårigheterna större. På senare tid utförda försök har visat att ålen skadas i kraftverkens turbiner i betydligt större utsträckning än man tidigare antagit. Det gäller därför att finna utvägar att leda ålen förbi turbinerna. Som framgår av fiskeristyrelsens remissvar finns det ännu inte någon tillförlitlig sådan metod. Utskottet kan i detta sammanhang endast uttrycka förhoppningen att pågående försök att förbättra ålens möjligheter att nå havet skall ge avsett resultat. Vad gäller redan befintliga kraftverk torde det dock långt ifrån alltid vara möjligt att nå en lösning. Av betydelse härvidlag är bl. a. att möjligheterna till omprövning av meddelade beslut angående anordningar till skydd för fisket är begränsade. De i det föregående nämnda bestämmelserna rörande omprövningsrätt har tillkommit med hänsyn till behovet av att kunna jämkas en gång meddelade föreskrifter bl. a. för att få till stånd en önskvärd anpassning till utvecklingen på fiskeriforskningens och fiskevårdens område. Företagaren har emellertid ansetts ha ett berättigat intresse av att få åtminstone den ungefärliga omfattningen av sina förpliktelser fastställd för framtiden. Den begränsningen har därför införts att företagaren vid den förnyade prövningen inte får åläggas förpliktelser som medför väsentlig kostnad eller olägenhet utöver vad han förut blivit ålagd. Beträffande äldre kraftverk är således den ram, inom vilken omprövning kan ske, tämligen snäv och möjligheterna att lösa problemen på

motsvarande sätt inskränkta.

Vad gäller frågan om införande av minimimått för fångst av ål vill utskottet anföra följande. Skälet till att bestämmelser om sådant mått inte införts i den för hela landet gällande fiskeristadgan torde delvis vara att förhållandena skiftar på olika håll inom landet. Som framgår av den föregående redogörelsen är det bl. a. så att hanarna, som är betydligt mindre än honorna, i stort sett inte förekommer norr om Öland. Det är mot denna bakgrund inte möjligt eller lämpligt att ha enhetliga bestämmelser för hela landet. Ett genomförande av motionsförslaget skulle för övrigt — i strid mot motionärernas syfte att skydda ålen — leda till att minimimåttet sänktes i flera län, där sådant nu gäller. Utskottet anser på grund av vad nu sagts — liksom år 1962 — att det behov som ur fiskevårdande synpunkt kan finnas av särskilda bestämmelser på detta område bäst tillgodoses genom lokala föreskrifter.

Under hänvisning till det ovan anförda får utskottet hemställa
att motionerna I:700 och II:894 icke föranleder någon
riksdagens åtgärd.

Stockholm den 29 oktober 1968

På tredje lagutskottets vägnar:

HANS LEVIN

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Göran Karlsson (s), Svante Kristiansson (s), Ebbe Ohlsson (h), Nils-Eric Gustafsson (cp), Åkesson (fp), Hansson (s), fru Landberg (s) och herr Skårman (fp)*;

från andra kammaren: herrar Levin (s), Johansson i Torp (s)*, Nyberg (fp), fru Torbrink (s)*, herrar Grebäck (cp), Hedin (h)*, Svenning (s) och Hamrin i Kalmar (fp)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.